

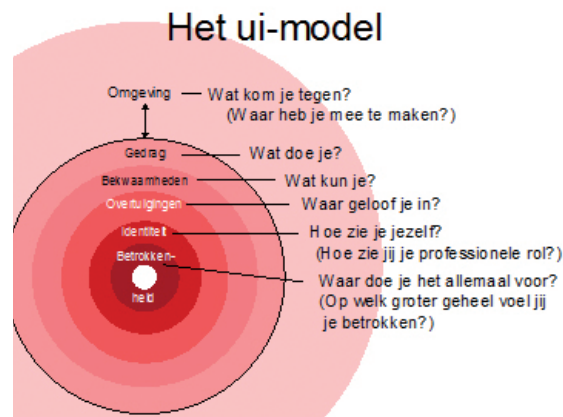
Competentieontwikkeling als ‘multi-level-learning’

“Competentiegericht opleiden vraagt een andere visie op leren en onderwijs”. Deze uitspraak is voor velen een open deur... Maar, wat wordt er eigenlijk mee bedoeld? Prof. dr. Fred Korthagen introduceert “multi-level-learning” als voorwaarde voor competentieontwikkeling. In dit artikel wordt zijn visie beschreven vanuit zijn functie aan de lerarenopleiding.

Uit onderzoek blijkt dat de “beliefs” of opvattingen van de meeste leraren (in-opleiding) niet fundamenteel veranderen door, en voor een groot deel niet sporen met de gehanteerde competentiegerichte benadering (Teune, 2004). De vraag is hoe mensen, vooral docenten, hun competenties op een optimale wijze kunnen ontwikkelen, zonder hun persoonlijke kracht te verliezen, en hoe ze van binnenuit gemotiveerd kunnen blijven om zich verder te ontwikkelen. Korthagen introduceert een “bottom-up-benadering”, waarbij het gaat om de ontwikkeling van “kwaliteit van binnenuit”.

Bij onderwijsveranderingen krijgt men veelal te maken met de psychologische weerstand die mensen bieden tegen veranderingsdruk. De natuurlijke reactie tegen verandering bestaat uit een van de drie “F-en”: fight, flight or freeze. Om bij onderwijsinnovaties de externe druk te verkleinen, besteedt men veel tijd aan “ownership”; de leraar moet eigenaar worden van de innovatie. Maar daarbij geldt nog steeds dat hij “moet”. Deze top-down-benadering tast de professionele status aan. Een gevolg daarvan kan zijn dat docenten “vluchten” door vernieuwing af te doen als nutteloos of onpraktisch.

Korthagen stelt een alternatieve benadering voor waarbij wordt uitgegaan van de kracht van mensen. Hun “character strengths”, zoals bijvoorbeeld moed, enthousiasme, zorgvuldigheid, doorzettingsvermogen, etc, vormen de kern van een persoon. Als verandering gebaseerd wordt op deze kwaliteiten van binnenuit, ontstaat een totaal ander proces dan bij traditionele pogingen tot innovatie. Een beweging van

Het ui-model

binnenuit wordt ook wel “flow” genoemd. Een dergelijke holistische visie op het leraarschap en leraarskwaliteiten, beschrijft Korthagen als een ui-model met zes lagen: 1 betrokkenheid, 2 identiteit, 3 overtuigingen, 4 competentie, 5 gedrag, 6 omgeving (figuur 1: Het ui-model, © Korthagen & Vasalos, 2002).

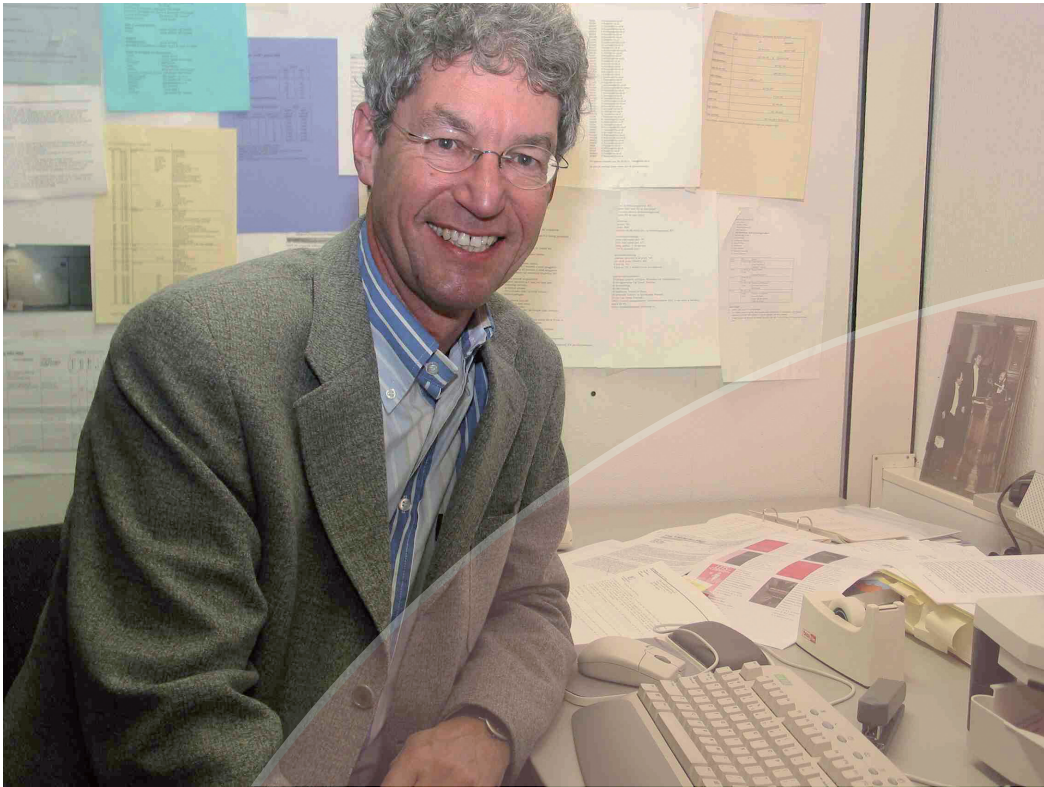
Dit ui-model laat zien dat competentieontwikkeling een kwestie is van “multi-level-learning”; het ontwikkelen van competenties vindt alleen plaats wanneer er gesteund wordt op de diepere lagen van de ui. Denken vanuit deze lagen leidt tot een fundamentele blikwisseling als het gaat om hoe de competenties en gedrag zich kunnen ontwikkelen.

Dit model beschrijft verschillende niveaus buiten en binnen de persoon van de leraar. De omgeving kan bijvoorbeeld een klas zijn of een individuele leerling met wie de leraar in gesprek is. In zo'n situatie vertoont de leraar gedrag dat mede bepaald wordt door diens bekwaamheden (een woord dat Korthagen liever gebruikt dan competenties). Iemand's bekwaamheden worden weer beïnvloed door de overtuigingen die iemand heeft, waar iemand in gelooft. Als een leraar bijvoorbeeld vindt dat aandacht voor gevoelens “soft” is (een overtuiging), zal hij of zij niet zo gauw de bekwaamheid ontwikkelen om gevoelens van leerlingen te spiegelen. Specifieke overtuigingen zijn die welke iemand heeft over zichzelf, over de eigen (professionele) identiteit. Hier gaat het dus om het zelfbeeld en de rolperceptie van de leraar. Volgens Bullough (1997) zou daar de centrale focus van de opleiding moeten liggen. Tenslotte is er het niveau van betrokkenheid (ook wel het spirituele niveau genoemd).

Hier gaat het om de vraag naar de plek die iemand zichzelf geeft in een groter geheel (van de school, de organisatie, etc). Het gaat hier om iemand's persoonlijke missie en inspiratie in het werk of in het leven. Op dit niveau spelen persoonlijke waarden een grote rol. Dit is een niveau dat bijvoorbeeld bij zij-instromers van groot belang is: zij hebben vaak heel bewust

Dit ui-model laat zien dat *competentie-ontwikkeling*

een kwestie is van multi-level-learning

Prof. dr. Fred Korthagen

voor een switch in hun carrière gekozen en gaan het onderwijs in vanuit bepaalde idealen. Overigens hebben Verkuyl en Korthagen (2000) laten zien dat ook bij jonge studenten in de lerarenopleiding het niveau van betrokkenheid sterk leeft, maar dat dit niveau in hun opleiding soms weinig aandacht krijgt.

Het idee achter het model is dat de buitenste niveaus de binnenste beïnvloeden, maar dat er ook een omgekeerde invloed is. Discrepanties tussen de niveaus treden op wanneer bijvoorbeeld iemand wel een bepaalde bekwaamheid bezit, maar zijn feitelijke gedrag er niet mee spoort, of iemand heeft een persoonlijke missie, maar durft die in de praktijk niet tot uitdrukking te brengen. Als de niveaus binnen de leraar wel op elkaar afgestemd zijn en ook nog kloppen met het omgevingsniveau, dan is er niet alleen een gevoel van welzijn, maar dan is het functioneren van de leraar ook veel effectiever ("flow").

Er kunnen dus alleen fundamentele veranderingen plaatsvinden op de middelste lagen van het ui-model wanneer er geïnvesteerd wordt in relaties en in contact met de eigen diepere lagen. Dit vereist reflectie! Het leren reflecteren gaat echter niet altijd vanzelf. De aanpak van een "kernreflectie" werkt niet als de bestaande visie van de onderwijsinstelling vooral gericht is op de technisch didactische kant van leren en te weinig op de intermenselijke kant. Voor optimaal leren en schoolontwikkeling moeten de koude en warme kant geïntegreerd aandacht krijgen. Met collega's willen praten over ieders kwaliteiten, focussen op de kracht van collega's en leerlingen, open willen zijn over je worstelingen, vraagt om een openheid naar authentieke communicatie. Of zoals Palmer

(1998) stelt: Good teaching cannot be reduced to technique; good teaching comes from the identity and integrity of the teacher.

Ellen Klatter

Voor meer informatie verwijzen we naar de website van Korthagen: www.kernreflectie.nl en naar het nieuwe boek dat in maart dit jaar verschijnt: Korthagen, F. & Lagerwerf, B. (2008). *Leren van binnenuit: Onderwijsontwikkeling in een nieuwe tijd*. Soest: Nelissen.